

е творческото усвояване и преработване от големия пролетарски поет на постиженията на различните поетически школи в нашата и световната поезия. Но докато при изясняване ролята на социалната среда изследователят в известна степен се отклонява от темата си в литературно-социологически и историко-политически коментари, при изясняване на влиянията върху Смирненски и тяхното творческо асимилиране, при изследване неговата новаторска роля Правчанов се задоволява само с констативни съпоставки и изводи, сведени към няколко реда. А в тази насока има широко поле за изследователска работа. Осветляването на този проблем по-обстойно би обогатило още повече нашата представа за новаторския характер на поезията на Смирненски.

Ценни наблюдения Симеон Правчанов прави и върху най-оскъдно документираната страна от творческата дейност на поета — неговия творчески процес. Познавайки се на свидетелстванията на близки и приятели, които са имали възможност отблизо да наблюдават как работи той, както и чрез текстуален анализ на негови творби, претърпели корекции, авторът на „Едно последно лято“ стига до обоснования извод, че творческият процес у поета е протичал спонтанно, с огромно съсредоточаване на творческата воля, с външна лекота, непознаваща на пръв поглед „мъките на творчеството“, постигната благодарение на мощния талант на този гениален юноша и на непрекъснатото протичане, в отделни случаи и паралелно, на самия процес. Благодарение на експлозивната сила на неговия талант трудните условия, в които се осъществява, не са били в състояние да го сломят или да отслабят художествената ефективност на неговите прояви. В това отношение Правчанов клони към становището на М. Николов с неговото виждане на „лекота и лекокрилост“ у Смирненски и противно на Л. Георгиев, който смята, че творческият процес у Смирненски е познавал „мъките на творчеството“.

Творческият процес е проблем, който съ своето особено място има отношение не само към психологията на литературното творчество, а е важен обект и на психологията на творческата личност. Обаче характерът на творческата личност не се проявява само в него. Твърде много дребни наглед пристрации, увлечения, навици, симпатии и антипатии дават, макар и косвено отражение върху самото творчество. От друга страна, тяхното включване в изследването помага да се очертае по-пълно и завършено личността на твореца като жива, конкретна индивидуалност. В това отношение, като се започне от вглеждането в снимките на поета, през повествуването за увлечението му по театъра и разсъжденията за това, какво той е дал на поета, през любовта му към природата и туризма, през различните словесно „раз-

ниравани“ етюди, третиращи вероятни варианти на поведение и психическо състояние в различни моменти от живота на поета — с всичко това сполучливо се придава по-голяма пълнота на образа на поета в нашето съзнание. Правчанов не си е поставил за цел да романизува своята етюдна книга. Художествено написаните страници в нея са функционално подчинени на нейната проблемно-изследователска концепция. И все пак и в този структурен план на книгата биха могли да бъдат привлечени повече характеризиращи детайли.

Специален интерес предизвикват етюдите художествени откъси в книгата, които заемат цели глави („Година 1898“, „Среща на улицата“) или части от глави. По съдържание те представляват, както вече споменах, предполагаеми варианти на поведение в определени ситуации, вероятни душевни преживявания (унесът на болния Христо), символно осмисляне на отделни факти и съвпадения в живота на поета (пожарите, съвпаденията на имена и поетически мотиви). В експресивно отношение, написани на прецизен и същевременно свеж език, чисто етюдите страници на книгата въвеждат читателя в интимната атмосфера на изследваните литературни творби и в живота на техния създател.

Георги Гетов

## „MODERNE SLAVISK LITERATUR“

Сборник, редактори Ханс Хертел и Тони Ливърсге, Изд. „Кристиан Айлърс“, Копенхаген, 1972

Книгата „Съвременна славянска литература“ под редакцията на Ханс Хертел и Тони Ливърсге е втори том от една датска поредица, която носи общото заглавие „Модерна световна литература“. В този том е проследено развитието на светската, полската, чешката, българската и югославската литература след Втората световна война, авторите на отделните раздели са специалисти от различни скандинавски университети. Най-обширна и най-задълбочена е статията за светската литература (90 стр. текст и 11 стр. библиография, при общ обем на книгата 325 стр., и 30 стр. библиография); анализът там е изграден върху материал, познат все пак на читателската публика. На българската литература са посветени 30 стр. (плюс 2 стр. библиография, написани от известния норвежки славист Мартин Наг, магистър по славянски езици от университета в Осло. Норвежкият литературатор е публикувал досега една история на светската литература, а също и множество статии — както в научни списания като „Скандославика“ и „Виндует“, така и в норвежкия периодичен печат — популяризиращи литературния живот в България.

Според замисъла на издателите отправна гледна точка в споменатото серийно издание е стремежът да се представи взаимната зависимост между литературата и обществените отношения. Това схващане е проведено последователно в отделните статии на разглеждания том, изобщо книгата не се възприема като обикновена литературна история, скроена по псевдоаполитичен модел, а представя донякъде политико-културна история, дотолкова, доколкото литературата в социалистическите страни е и барометър на обществените отношения. Отделено е внимание на традициите и новаторството, на експериментите от национален мащаб и на паралелите със съвременната световна литература. Тази амплитуда е била наложителна, защото мнозина скандинавици нямат съвсем точна представа за славянските страни. Политическите информации във вестниците засягат преди всичко СССР. През последните години бе направено много за популяризиране на светската история и култура чрез статии, радиопредавания и предговори към преводните издания, но не без залитане към спорното, съмнително сензационното. Представянето на българската литература в Скандинавия бе свързано с изолирани явления — през 1971 г. в Дания се появи антология от съвременни български новели, в различни норвежки вестници намериха място преводи на поезия и проза от български автори, но читателите, които не се занимават със славистика, нямат възможност да следят системно новостите на литературния фронт в България. Това съображение обяснява и възприетата от М. Наг методика при изложението на материала.

Първото впечатление, внушено от изследването на М. Наг, идва от доброжелателния, на места възторжен тон на автора, от подчертано позитивното му отношение към литературния материал. Първоначално у четеца биха могли да се породят опасения, че въодушевението е попречило на литературоведа да намери дистанция при анализа на материала. Тъкмо поради риска статията да се изтъква като недостатъчно критична трябва да се признае, че подобен позитивизъм и отзивчивост действуват особено стимулиращо върху интереса на публиката, която може би няма никакви познания за българската литература и затова педагогически по-правилно е да се изложат сбито литературните факти, а не направо да се критикуват. Заслужават внимание усилията на един западен славист да изтъкне постиженията, а не слабостите при общия обзор на литературата в една социалистическа страна, особено ако се сравнят оценките на М. Наг с казаното за същите автори от Чарлз А. Моузър в издадената също през 1972 г. „История на българската литература 865—1944“<sup>1</sup>.

<sup>1</sup> Charles A. Moser, A History of Bulgarian Literature, 865—1944, Mouton. The Hague — Paris, 1972.

Норвежкият литературовед осветлява явленията хронологически и съзира два главни периода в следвоенното литературно развитие: до 1956 г. и след Априлския пленум на ЦК на БКП. Три основни течения дават облика на литературния процес през първото десетилетие, на първо място стои антифашистката поезия с централна фигура Вапцаров. Ще цитираме оценката на Вапцаровата лирика като хубав пример, по който може да се долови духът на целия очерк. Разглеждайки Вапцаров като връх в националната революционна поезия наред с Ботев, Вазов, Яворов, Смирненски и Гео Милев, авторът посочва, че у поета „социалният ангажимент, последователната му борбеност намират съответен естетически еквивалент — форма, покриваща внушенията, мъжествено съдържан, динамичен, едро изсечен израз“ (стр. 256). А ето и критиката на американския проф. Моузър в цитираната книга: комунистическа реторика, известна грубост и недоимък на такт, отблъскващи придирчивите читатели (стр. 227).

За М. Наг символично явление от средната генерация е Димитър Димов — като най-значителен изразител на второто течение, изграждащо активно социалистическия реализъм. Засегнат е само романът „Тютюн“, който според очеркиста има за българската проза същото значение, както „Тихият Дон“ и „Разораната целина“ за руската. От поетите, утвърдени преди войната и дали ценен принос след нея, са разглеждани Е. Багряна, А. Далчев и Л. Стоянов като типични представители на третото течение. Издаденият на шведски през 1970 г. сборник стихове от Е. Багряна „Животът, който исках да бъде поема“ (превод Ларс Густафсон, предговор Артур Лундквист) е повод за М. Наг да изрази надеждата, че Шведската академия най-сетне ще отвори очите си за българската кандидатка за Нобелова награда. Следват сбити характеристики за Н. Лилиев, Д. Габе, Ламар и Н. Фурнаджиев, отбелязани са и усилията им за популяризирането на скандинавската култура. По-подробни и особено сполучливи са анализите, посветени на А. Далчев и П. Пенев. За творчеството на Багряна, Далчев, Стоянов, Лилиев, Габе, Фурнаджиев пише обстоятелствено Ч. Моузър, но неговите предпочитания са привлечени преди всичко от поетичния свят на Лилиев, чието формално съвършенство го издига до „поет на поетите“; Багряна е почетена не само като най-добрата, но и най-модерната българска поетеса, особено с философската тема за привличането и отблъскването между хуманната и дехуманизиращата страна на индустриализма (стр. 242).

Втората част от очерка на М. Наг, огласяща се за периода след Априлския пленум, е изпълнена с данни за таланти и разнообразни литературни изяви, които биха били изненада за света при наличие на по-

добра информация (стр. 265). Броят на авторите, застъпени тук, е особено значителен: Г. Караславов, Е. Станев, Д. Талев, К. Калчев, Ст. Ц. Даскалов, А. Гуляшки, М. Исаев, Хр. Радевски, П. Пенев, Б. Божилов, Г. Джагаров, П. Матев, В. Петров, В. Ханчев, Вл. Башев, Л. Левчев, Бл. Димитрова, Л. Стефанова, П. Стефанов, Слав Хр. Караславов, Д. Дамянов, Д. Василев, Й. Милев, Ив. Бориславов. Най-разгърнати са етюдите върху предпочитаните от норвежкия славист поети: Г. Джагаров, П. Матев, Вл. Башев, Б. Божилов, Л. Левчев и Л. Стефанова. Стихотворните преводи се отличават със стремежа да се постигнат преди всичко оригиналният смисъл и ритъмът, заради римата не са пожертвувани метафорите, изборът не се е колебал пред „ангажираността“ на стихотворенията. Характеристиките са сбити и точни, постигнато е самотното у всеки отделен творец. За съжаление твърде оскъдно е казаното за Валери Петров и Блага Димитрова. Буди недоумение и липсата на писателите колкото колоритни, толкова и подчертано привлекателни за чуждия читател: К. Зидаров, Ив. Петров, Й. Радичков, Н. Хайтов, Б. Райнов, А. Дончев, Г. Стоев и др. На места литературният анализ е изместен от сравнения с по-познати сред славянофилските среди имена, напр. Вапцаров се съпоставя с Маяковски, Багряна — с Ахматова, Е. Станев — с К. Паустовски, Вл. Башев — с Евтушенко, Л. Левчев — с Вязнесенски. Паралелите невинаги са сполучливи: пресилено е търсенето на ибисовски конфликт между индивида и обществото в драматургията на Джагаров или на прилика между художественото верую на А. Далчев и на Достоевски. Без убедителни причини Вапцаров е обявен за българския Бьорнсон; тривиално е да се обяснява, че Караславов подобно именно на Горки иска да представи най-обикновените хора и т. н. Увлечението на Наг по немотивирани отстъпления изпълва ценни страници, споменаването на П. П. Славейков в раздела за Багряна е последвано от подробно есе за самия Славейков. Безспорно авторът е трябвало да се справя с трудна задача, но по-голяма предпазливост при склонността му към компаративизъм не е излишна.

Статията на норвежкия литератор като част от първото произведение, предлагащо основна информация за съвременните славянски литератури, запълва една съществена празнина. Издания от типа на този сборник са изолирано явление; книгата е така добре съставена, че би могла да служи като ръководство в библиотеките, редакциите издателствата и учителските стаи. Този основен характер на наръчник е подчертан и в съставената от датския библиотекар Кр. Спанхус библиография за преведените на датски, шведски и норвежки книги от славянски автори през периода 1945—1970 г.

Да се надяваме, че след този първи опит скандинавските издателства ще бъдат повече заинтересувани от публикуването на преводна литература, която има най-вече литературна стойност, а не е призвана да служи само като бележка под линия към официалните коментари на определени политически събития.

*Хеле Далгорд, Пиринка Пенкова*

## „СЪВРЕМЕННИ СИЛУЕТИ“ ОТ СТЕФАН КОЛАРОВ

Литературно-критически портрети, Изд. „Народна младеж“, 1972, 236 стр.

Това е втора книга на младия литературен критик Стефан Коларов. С нея той потвърждава трайния си интерес към българската поезия. Книгата се отличава с целенасоченост на критическите изследвания — тя не е еклетичен сбор от различни в тематично и стилово отношение очерци, а е обединена от една основна тема — съвременна българска поезия. Коларов е дал широка, макар и не особено задълбочена картина на съвременната българска поезия, обхващайки творчеството на голям брой нейни представители. При това критикът се е насочил към един от най-значителните ни поети от последните години, като Елисавета Багряна, Дора Габе, Пеню Пенев, Павел Матев, Георги Джагаров, Любомир Левчев, Блага Димитрова, Петър Карангов и др. Обърнато е внимание и на автори, които се утвърждават в поезията.

Стефан Коларов няма за цел да прави подробна и детайлна характеристика на творческата личност. Той се стреми да изтъкне най-същественото, типичното за даден автор, да изобрази „силуета“ му. И постига желаното: в голяма част от литературно-критичните портрети творческият натюрел на отделния писател е добре очертан.

С графична линия критикът създава серия профили на съвременни наши поети: Дора Габе, с непрекъснатия стремеж към полет, с дълбоката емоционалност на нейната лирика. По-подробно е анализирана стихосбирката й „Почакай, слънце“, където градусът на емоционално напрежение е най-висок. Това е наистина поезия-вопъл, изтръгната из дълбочините на човешкото сърце, трагичен вик на немиримост, безкрайна жажда за живот. Антипод на Дора Габе по темперамент и художническа специфика е Лилиана Стефанова — „най-мъжествената“, невързджана и тревожна поетеса. Нейният тон е дързък и самоуверен, тон на напълно еманципирана жена, съзнаваща своята обществена значимост. В сравнение със задушевия и трогателен глас на Габе поетичният глас на Л. Стефанова се